

Sisällys

1. Kiusaamisen määrittely	3
2. Esimerkkejä erilaisesta kiusaamisesta	4
3. Kiusaamista ennaltaehkäisevä toiminta	4
4. Kiusaamistilanteiden selvittäminen	7
5. Suunnitelman arviointi	9
6. Lähteet	10

Esipuhe

Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman tekeminen koettiin ajankohtaiseksi ja tärkeäksi Kuopion varhaiskasvatuksessa. Suunnitelman laatimista varten asetettiin työryhmä, jonka jäseniä olivat Asta Sarnola, Jaana Mäntysaari, Minna Kari ja Minna Koistinen. Alle kouluikäisen lapsen vuorovaikutustaidot ovat kehittymässä. Hyvällä ohjauksella ja sensitiivisellä työotteella varhaiskasvatuksen henkilöstö voi vahvistaa lapsen itsetuntoa sekä hänen sosiaalisia taitojaan. Lapsen taitoja kehitetään yhteistyössä vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kesken. Suunnitelma on osa Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaa ja se otetaan arjen työvälineeksi kaikissa Kuopion varhaiskasvatyksiköissä sekä perhepäivähoidossa. Ryhmäkohtainen Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma kirjataan osaksi ryhmävasua.

Työryhmä haluaa lämpimästi kiittää Lehtoniemen päiväkodin lapsia vaikuttavasta kuvituksesta sekä kiusaamiseen ja ystävyyteen liittyvistä ajatuksista. Kiitos myös Antero Brandtille tuesta, jota saimme kuvien käsittelyssä.

”Riita on vallan kamalaa.
 Se kirppujanikin kauhistaa.
 Ne purevat niin että nousee pahka,
 ja kohta on pahkoja täynnä nahka.
 Ellei heti lakkaa tuo suukopu,
 ei rakennu rauha, ei synny sopu!”
 - Elina Karjalainen -

13.5.2015 Kuopiossa

Päivitetty 29.10.2018

1.9. 2018 voimaan tullessa Varhaiskasvatuslaissa 540/2018 10 §:ssä todetaan:

Varhaiskasvatusympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä, kehitys ja muut edellytykset huomioon ottaen. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava terveellisiä, turvallisia ja asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys.

---

1. Kiusaamisen määrittely

Kiusaaminen on tietoista toimintaa, joka tarkoituksella vahingoittaa tai loukkaa toista. Kiusaamisella tarkoitetaan epätasapainoista ja haitallista vuorovaikutussuhdetta, jossa lapsi kohtaa esimerkiksi fyysisiä, verbalisia, relationaalisia (esim. eristäminen) tai omaisuuteen kohdistuvia kiusaamisen muotoja yhden tai useamman lapsen taholta.

Kaikki lasten väliset riidat ja konfliktit eivät kuitenkaan ole kiusaamista. Riitelyt ja vastoinkäymiset ihmissuhteissa kuuluvat asiaan, samoin riitelyn ja erimieltyä olemisen taitojen harjoittelu.

Kiusaaminen on sellaista, minkä kohtaamista lapsi ei voi harjoitella, ja siihen puuttuminen on aina aikuisten asia. Kiusaamiselle tyypillisiä piirteitä ovat toistuvuus, tietoisuus (tahallisuus), vallankäyttö ja ryhmäilmiö.

Lapsen oma kokemus kiusaamisesta ja kyky arvioida tapahtunutta on otettava huomioon kiusaamistilanteita selvitettäessä. Lasten ja leikkitilanteiden havainnointi ovat avainasemassa, kun kiusaamistilanteisiin puututaan. Vuorovaikutustaidoiltaan taitava, empaattinen ja sensitiivinen aikuinen voi saada pienet lapset helposti kertomaan ristiriitatilanteista, jolloin kiusaaminen tulee herkemmin esille. Toisaalta aikuisen tulee toimia tulkkina lapselle, jolta puuttuvat sanat kertoa kokemuksistaan.

”Jos tönäisee toisen laatikkoon”, poika 4v.

”Ei saa astua kengällä toisen päälle”, poika 4v.

2. Esimerkkejä erilaisesta kiusaamisesta

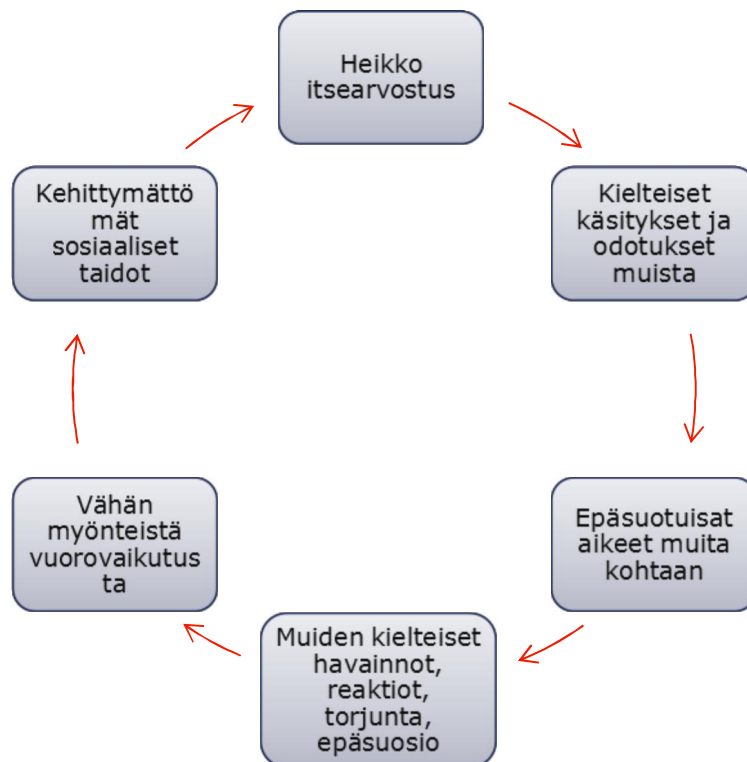
3. Kiusaamista ennaltaehkäisevä toiminta

Kiusaamisen ehkäisy on laadukasta peruspedagogiikkaa. Kiusaamisen ehkäisyn tavoite on yksittäisen lapsen ja koko lapsiryhmän hyvinvointi. Kiusaamistilanteiden ratkaiseminen valmiin mallin avulla on vaikeaa. Toteuttamiseen ei tarvita lisäresurssia tai lisääikuisia, vaan kyse on siitä miten olemassa olevat resurssit suunnataan ja miten varhaiskasvatusta toteutetaan. **Tarvitaan sensitiivisiä, empaattisia aikuisia, jotka ovat tietoisia omasta roolistaan kasvattajana sekä toimivat omalla käyttäytymisellään esimerkkinä lapsille.** Yksiköissä on hyvä käydä arvokeskustelua, jossa pohditaan ja sovitaan, millaisessa ilmapiirissä haluamme lapsemme kasvattaa ja kasvavan. Arvokeskustelu on osa yksikön varhaiskasvatussuunnitelmaa.

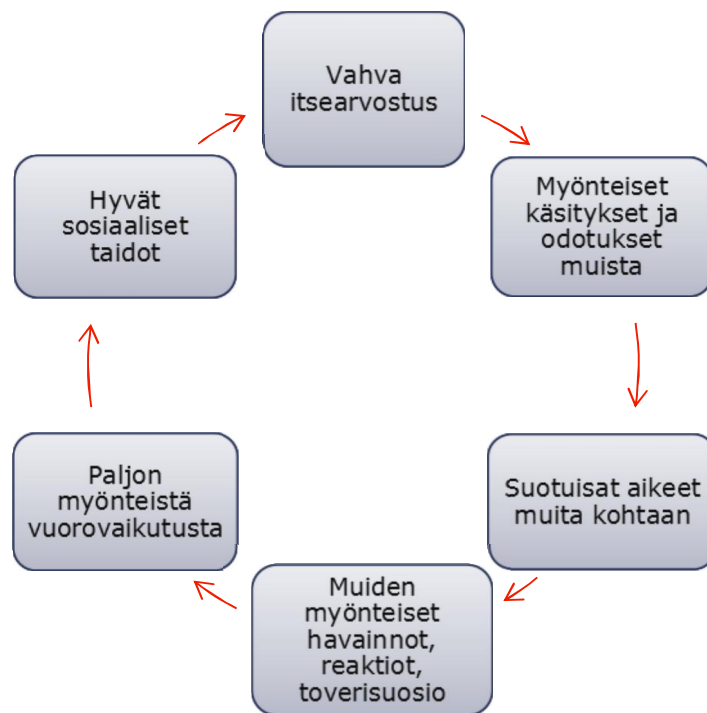

Lapsella on oikeus kokea itsensä tärkeäksi ja olonsa turvalliseksi lapsiryhmässä ja hänen tulee voida luottaa aikuisen apuun. Lapsen käsitys itsestä selkiytyy, itsetunto vahvistuu ja yhteisössä tarvittavat taidot kehittyvät, kun lapset voivat muiden kanssa pohtia omia kokemuksiaan, näkemyksiään ja arvostuksiaan sekä ideoida asioita. Kasvattajan tehtävänä on varmistaa, että jokainen lapsi saa positiivista ja kannustavaa palautetta omasta toiminnastaan. Ryhmän toiminta järjestetään lasten vuorovaikutussuhteita ja osallisuutta tukevaksi. Lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät myönteisessä vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Lasten osallisuuden mahdollistaminen on luottamuksen osoittamista heitä kohtaan. Se vahvistaa lasten taitoja hyväksyä erilaisuutta ja sitä kautta se ennaltaehkäisee kiusaamista.

”Ystävä on kauneus”, tyttö 5v.

Negatiivisen vuorovaikutuksen kehäprosessi (Laine & Neitola 2002)

Positiivisen vuorovaikutuksen kehä (Repo 2013)

Tehokas kiusaamisen ehkäisy edellyttää kasvattajan osallistumista lasten leikkeihin. Leikissä mukana oleminen ja leikin havainnointi on hyvä keino saada tietoa lasten keskinäisestä vuorovaikutuksesta, vuorovaikutuksen laadusta, vallankäytöstä, ryhmän dynamiikasta, kiusaamisen riskitekijöistä ja kiusaamisen muodoista. Havainnointi on myös hyvä keino löytää toistuvasti yksin leikkivät lapset.

Miksi leikkiä pitäisi havainnoida?

- Huomataan psyykinen kiusaaminen (selän kääntäminen, uhkailu, kiristäminen, alistaminen).
- Havaitaan epätasainen roolien jako ja mahdollisuudet osallistua.
- Päästään seuraamaan lasten välistä vuorovaikutusta.
- Huomataan toistuvasti yksin leikkivät.
- Voidaan keskustella vanhempien kanssa aidosti siitä, mitä on tapahtunut.

Vanhempien rooli kiusaamista ehkäisevässä työssä on tärkeä, sillä kiusaaminen on aina myös kodin asia. Vanhempien sitouttaminen kiusaamisen ennaltaehkäisyyn tapahtuu parhaiten ottamalla vanhemmat mukaan yhteistyöhön. Tällaisia yhteistyömuotoja ovat esimerkiksi päiväkodin arvokeskustelut, vanhempainillat ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut. Yhteistä keskustelua on tarpeen käydä esimerkiksi lelopäivistä ja syntymäpäiväkutsuista.

4. Kiusaamistilanteiden selvittäminen

”Kiusaaminen on sitä, et KIUSAA ja käy valittaan. Valittaminen on sitä, et valitetaan aikuiselle”, poika 4v.

Kiusaamiseen puuttumisen edellytys on, että huomataan mitä ryhmässä tapahtuu ja miksi. Lasten aito kuuleminen sekä aikuisen läsnäolo mahdollistavat kiusaamisen tunnistamisen ja huomaamisen. Kiusaamistilanteissa tapahtuu lasten välistä vallankäyttöä, jonka vuoksi heikommalle joutuneen eli uhrin on mahdotonta puolustaa itseään. Riitojen selvittäminen lasten kesken edellyttää erittäin vaativia taitoja, joita pienillä lapsilla ei vielä ole. Siksi on ehdottoman tärkeää, että **aikuisen selvittää tilanteet alusta loppuun**. Tilanne edellyttää aina puuttumista, vaikka lapsi sanoisikin, että häntä ei haittaa. Kiusaajalle on välttämätöntä opettaa toisenlainen tapa toimia.

Anteeksi pyytäminen on tarkoitettu viestiksi teon kohteelle, että tekijä on ymmärtänyt loukkanneensa ja hänelle on herännyt syyllisyyden tunne ja katumus teostaan. Anteeksi pyytämällä ei ole sinänsä merkitystä, jos lapsen syyllisyyden tunteet eivät ole heränneet. Anteeksi pyytäminen kuuluu

yleiseen hyvään tapaan ja käytökseen, mutta se ei saa perustua pakottamiseen. Paremmiin tällaiseen tilanteeseen saattaa sopia, vaikka kaverin halaaminen tai silittäminen.

Vanhempien kanssa keskusteleminen on erityisen tärkeää silloin, kun lapsi käyttäytyy aggressiivisesti muita kohtaan tai kiusaa muita. Henkilökunnan tehtävänä on kertoa vanhemmille heitä loukkaamatta ja kunnioittaen, miten lasta autetaan yhdessä löytämään muunlaisia tapoja ratkaista tilanteita.

Jos lapsella on erityisen tuen tarvetta, on tarpeellista konsultoida lasta hoitavan tai kuntouttavan tahon kanssa, millaiset yksilölliset menetelmät auttavat lasta itsesääätelytaitojen kehityksessä.

Keinoja huomata kiusaaminen:

- Läsnäolo, keskittyminen lapsiin
- Havainnointi (erityisesti leikki-tilanteiden havainnointi)
- Keskustelut lasten kanssa (yleisellä tasolla ja yksittäistapauksista)
- Lapsia rohkaistaan kertomaan kiusaamisesta - kertominen ei ole kantelua eikä vasikointia
- Vanhemmilta saa arvokasta tietoa (kyselyt, keskustelut)

Tärkeä osa kiusaamistilanteisiin puuttumista on seuranta. Tilanteiden ei saa antaa jatkua ja niiden loppumista seurataan. Seuranta on hyvä tehdä kirjallisesti dokumentiksi esimerkiksi vanhempia varten. Seurannassa on tärkeää kysyä sekä lapsilta että vanhemmilta, onko kiusaaminen päättynyt ja mitä he ajattelevat tilanteesta.

”Kukaan lapsi ei valitse kiusaamisen polkua, eikä se ole luonnonlaki. Kaikki aikuiset ovat vastuussa kiusaamisilmiöstä, sen syntymisestä sekä sen katkaisemisesta.”

”Kaveri on ystävä”, poika 5v.

5. Suunnitelman arviointi

Kiusaamisen ehkäisy vaatii suunnitelmallista ja pitkäjänteistä työtä. Arviointi on tärkeä osa suunnitelman toteuttamisprosessissa. Arvioinnin tavoitteena on pohtia, kuinka suunnitelma toimii kiusaamista ehkäisevän työn tukena.

Arvioinnissa tärkeää on myös huomioida vanhempien näkemykset ja kokemukset. Arvioinnin tavoitteena on selvittää, ovatko riidat ja konfliktit vähentyneet, ovatko lasten sosiaaliset taidot karttuneet, onko aggressiivinen käytös vähentynyt ja saavatko lapset riittävästi positiivista vuorovaikutusta ryhmässä. Lapsilta kysytään arviointiin liittyviä kysymyksiä, *miten lapsi viihtyy päiväkodissa, millaisia ystäviä ja leikkikavereita lapsella on, millaiset asiat lapsi kokee pelottaviksi päiväkodissa, miten aikuiset suhtautuvat lasten mielipiteisiin?*

Suunnitelmaa arvioidaan aina, kun sille on tarvetta:

- jos lapsiryhmässä tapahtuu muutoksia
- aikuiset vaihtuvat
- yksittäisten lasten taidot tai ryhmän dynamiikka kehittyvät
- aikuisten asenteissa tapahtuu muutoksia
- käytössä olevat keinot eivät toimi
- vanhemmat toivovat muutosta

”Ystävä on sellanen, että pitää siitä kaverista. Hyvä ystävä on sellanen, että pitää siitä ihan tosi kovasti”, poika 4v.

Lähteet

Helenius, A & Lummelahti, L. 2013. Leikin käsikirja. Jyväskylä: PS – kustannus.

Hujala, E. & Turja, L (toim.) 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS- kustannus.

Hurme, K & Kyllönen, T. 2014. Turvassa. Vahvista lapsen turvallisuuden tunnetta ja varaudu vaaratilanteisiin. Jyväskylä: PS – kustannus.

Kirves, L. & StoorGrenner, M. 2010. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisen ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja Folkhälsan.

Koivunen, P-L & Lehtinen, T. 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Laine, K. & Neitola, M. (toim.) 2002. Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.

Määttä, P & Rantala, A. 2010. Tavallisen erityinen lapsi. Jyväskylä: PS- kustannus.

Repo, L. 2013. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS- kustannus.
